

Kodifikacijos darbas

Kazys Šalkauskis

I

KODIFIKACIJOS STAIGOS REIKALINGUMAS

Kalbant apie kodifikacijos staig m s s lygose, reik t tur ti galvoje tokia organizacija, kuri kompetentingai ruoš t statym leidimo organams tokius projektus, kurie neklaidint statym leid jus. Tas svarbu yra mums, kaip kiekvienam nedideliam kraštui, nes, pvz., pats Seimas gali netur ti pakankamai specialist tam tikriems klausimams išspr sti ir, pasitik j s paruoštu projektu, duoti savo aprobat nežinodamas, kokie defektai gl di tame projekte.

Tad jau pa ioj kodifikacijos staigoje, kuri privalo vien tik paruošti statymo leid jui projektus ir neturi jokios statym leidimo kompetencijos, reikia taisyklingos organizacijos, kuri gal t laiduoti projekto paruošimo rimtum .

Taigi, kalbu apie paruošim statym leidimo organui projekt .

Ta iau toli gražu nemanau, kad kiekvienam ruošiamam statymui reikia kodifikacijos staigos, tam tikru b du sutvarkytos. Daug statym gali b ti paruošta ir be šios staigos. Tai paaišk s, kai teks kalb ti apie pa i kodifikacijos staigos organizacij .

Nepermanentinio pob džio statym projektus s kmingai gali ruoš ti suinteresuotos ministerijos arba Valstyb s Taryba, jeigu jau ji, tokios r šies statym dirbtuv , egzistuoja.

Bet kalbant apie kodifikacijos staigas, reik t galvoti apie permanentinio pob džio statymus, kurie sutraukti atskirus kodeksus ir apima bei reguliuoja didelius gyvenimo reikalus ir svarbius santykius, — pvz., civilin , prekybin ir baudžiamoji teis , finansin teis , civilini , baudžiam j , administracini teism santvarka, ministerij sutvarkymas ...

Šie statymai, kaip esu sak s, paprastai leidžiami atskirais kodeksais, ir kiekvieno krašto teis s sistema turi savus kodeksus, kurie, žinoma, daugiausia tinka tiems kraštams, kuriems jie pagaminti.

Lietuva iki Didžiojo karo netur jo specialiai tik jai išleisti statym . Jai buvo primetami statymai, išleisti svetur: Petrapilyj, Maskvoj, Berlyne, net Paryžiuj.

Tie statymai netinka Lietuvai dar kitu atžvilgiu: statymai buvo paruošti reikalams dideli valstybi , kurios labai skiriasi savo gyvenimo s lygomis nuo m s krašto, ir, be to, svarbiausia — netinka pokariniam gyvenimui: radijo, automobilio, l ktuvo, elektrifikacijos laikui, greito technikos progreso ir dideli išradim laikui.

Tad prieškariniai statymai — ne mums taikyti, ne mums ir tinka, o ypa dar, kai jie pasen .

Gyvenimas verste mus ver ia atsisakyti nuo sen statym , netinkan i m s reikalams.

Ta iau pasigaminti nauj statym per trump laik negalima. Stoka j g ir l š ver ia išd styti š darb ilgesniam laikui. Tam reikia planingo ir sistemingo ilgesnio darbo.

Blogesni ir mažiau tink m s kraštui statymai tur t b ti perdirbti anks iau, o geresni v liau.

Tokiu b du kodifikacijos darbas pirmiausia tur t b ti atkreiptas pa ius blogiausius statymus.

Tuo pat metu tur t eiti geresni j statym lietuvinimas. Sis klausimas yra juo aktualesnis, kad naujosios kartos, jaunuomen , vis mažiau ir mažiau moka rus ar vokie i kalbas. O dauguma jau ir visai j nemoka.

ia netenka pamiršti teis s unifikacij , kuri vis d lto lengviau atlikti, ne kaip sukurti nauj kodeks . Pvz., Latvijoje, kaip žinome, taip sukurtas Civilinis Kodeksas.

Ta iau sudaryti projekt , k reikia pirmiausia atlikti, k paskiau, k iš naujo sukurti, k unifikuoti ir k , pagaliau, tik išversti — gal t tik gerai kvalifikuota ir tinkamai paruošta kodifikacijos organizacija.

Jei nepermanentinio pob džio statymus Lietuvoje d ta daug tri so ir gauti neblogi rezultatai, tai apie permanentinio pob džio statymus sunku tai pasakyti.

Pirmiausia labai maža tuo tarpu turime tos r šies pagamint nauj statym , o ir tie negausingieji statymai turi kažin koki nebaigt form .

ia ir galime pamatyti kodifikacin s staigos organizacijos defektus: ji per anksti išleidžia iš savo dirbtuv s statymo projekt . Pavyzdžiui galime paimti m s Teism Santvarkos statym , eki statym , Vekseli statym .

Teism Santvarkos statymas nedaug kuo skiriasi nuo prieškarinio Teismo Organizacijos statymo. Vienas iš svarbesni pakeitim yra pašalinimas iš teismo organizacijos dviej civilini teism sistemos kombinacijos ir jos, tos kombinacijos, pakeitimas viena sistema — b tent,

„bendros“ ir „taikos justicijos“ sistemos pakeitimas viena viena sistema, kurioje bendros sistemos visai nėra, o pasilieka tik viena taikos justicija, tačiau pašalinamas iš pavadinimo žodis „taikos“.

Bet kadangi visas mūsų procesas taip ir liko pritaikytas šiai dviejų šioms teismų sistemai, tai perėjimas prie vienos tikrai sistemos buvo senajai sistemai didelis sukrėtimas, kuris pajudino proceso pagrindus. Civilinė teisena turėjo net atskirai nustatytas normas taikos justicijai (I knyga) ir atskirai bendrajai justicijai (II knyga).

Taikos justicijos normos buvo pritaikytos mažiau prityrusiam teismui, kuris tik pradėjo savo stažą taikos teismu; iš jo kompetencijos išimtos sunkesnės, sudėtingesnės ir didesnės bei svarbesnės bylos, kurios pavestos koleginiam teismui.

Atitinkamai ir pačios teisenos taisyklės buvo suprastintos, nenorint teismui apsunkinti, ir jei net kai kurie institutai taikos teismams teisenoje išmesti, tai vien iš baimės, kad teismas jas nesusipainiotų.

Teismų santvarkos statymas, panaikinus bendros justicijos šaką ir palikus tik vieną antrosios šakos justiciją,¹ turėjo atitinkamai išspręsti ir klausimą, kaip turėtų būti pakeistas Civilinės Teisenos statymas ir kiti kodeksai civiliniuose statymuose, Baudžiamojo statuto ir Baudžiamosios Teisenos statymas, kurie yra su pirmuoju susiję.

Bet toji darbo dalis Teismų Santvarkos statyme neatlikta, ir tai neša teismams daug painiavos. Vyr. Tribunolo teisė „aiškinti teismams klausimus“² vis dėlto nepakankama priemonė sudėtingam statymo leidimo darbui atlikti.

Tiesa, kai kilo klausimas, kuri Civilinės Teisės statymų knyga, I ar II, tenka taikyti, pasikeitus teismams, Vyr. Tribunolas savo sprendime atsisakė, jog I knyga³, tačiau kitas klausimas nepalietė, nes tai jau statymo leidžiamojo organo, o ne Vyr. Tribunolo reikalas.

Svarbus civilinio proceso institutas — vyriausias trečiojo asmens stojimas su savarankiškomis teismomis leistas mūsų statymuose tikrai apygardos teismams⁴, bet ne apylinkų teismams teisenoje. Kadangi dabar visos bylos prasideda apylinkų teisme, kur taikoma I knyga, o ne apygardos teisme, tai paskelbus Teis. Sant. st., šis institutas reikėtų laikyti panaikintu, nes niekas negina to instituto reikalingumą, jo tikslingumą ir taip pat niekas nesvarsto šio instituto panaikinimo reikalą.

Sutrumpinimai: Teismo Santvarkos statymas — TS, Civilinės Teisenos statymas — CT, Vyriausiojo Tribunolo visuotinio susirinkimo sprendimas — Tv, Teisiamojo posėdžio civilinio skyriaus — Tc, Vyriausybės žinios — VŽ.

¹ TSI 14 str. 1 p.

² TSI 90—95 str.

³ Tv 1933 Nr. 17 1—3.

⁴ CT 665, 666, 128 str. Te 1924 Nr. 239, 1927 Nr. 562.

ši nenormali padėtis patekome dėl to, kad Teismų Santvarkos statymais nra paskutinis dalies — apie pritaikymą Civ. Teis. st. naujai išleistam Teis. Sant. statymui.

Arba dar pavyzdys: Lietuvos piliečiai atsakovui apsaugoti nuo svetimšalių ieškoviams statymai, kaip ir daug kitų kraštų, nustatant tinkamą laidą (cautio iudicatum solvi), kur teismų ieškovas turi nešti nuostolių atlyginimui užtikrinti, jei tokiu būdu ieškinio išlaimo. Tačiau ir šis institutas yra nustatytas bendrą teismų teisenai⁵ ir neliečia apylinkės teismų teisenos. Kadangi pas mus dabar veikia tik taikos justicijos teisenos, tai Lietuvos piliečių interesų apsaugojimas nuo svetimšalių taip pat panaikintas.

Ir čia cautio iudicatum solvi institutas taip pat nesvarstytas atkrito.

Be to, tasai Teis. Sant. statymo negalutinitumas matyti ir iš atskirų statymo vietų, kurios nra baigtos. Galima spręsti, kad projekto autoriai galvojo padaryti pakeitimą ir kitose m s statymų dalyse. Pvz., teisiamaajame ir tvarkomajame posiduje negali dalyvauti teisėjai toj byloj, kurioj dalyvauja šalims patarim⁶.

Klausimas, kokių patarimų? Ar teisėjai patarimas šalims: „Jūs byla paini, sudėtinga, kreipkitės abu prie advokatų“ — eina pagrindiniu teisėjui pašalinti? Matyt, ne. Bet tai nenusakyta patariame statyme.

Arba dar toliau. Teisiamaajame ir tvarkomajame posiduje negali dalyvauti teisėjai, kuris turi su dalyvaujančiomis bylose asmenų galiotiniais giminytėmis, svainytėmis ar kitokiems santykiams, dėl kurių, teisenos statymais pasiremiant, jie gali būti pašalinti⁷.

Mūsų Civ. Teis. st. visai tokiems santykiams teisėjai su galiotiniais nenumato. Kalbantieji statymai reguliavo santykius teisėjai su šalimis, bet niekuomet nereguliavo su jais galiotiniais.

Tokių vietų galima būtų daugiau nurodyti, bet neturėdamas tikslo tokiems statymams kritikuoti, o vien apibūdinti tam tikras jo ypatybes ir parodyti, jog kodifikaciniai darbai nepakankamai atidžiai atlikti dėl stoko kodifikacinės organizacijos racionalaus sutvarkymo.

Pereidamas prie naujai išleistiems statymams — eiki ir vekselių statymams, nekritikuosiu jų, nekelsiu klausimų, ar, pvz., terminai „bankininkas“ (3 str.) „didžiai nerpestingas“ (13 str.) yra žinomiems statymams, ar nereikėtų pakeisti juos mūsų teisės sistemos terminais; tik iškelsiu kitą klausimą, grynai kodifikacinį, gal net tikriau pasakius — grynai redakcinį.

eiki statymas naujai suredaguotas: anksčiau šiam reikalui savo statymo neturėjome — viskas buvo paremta teismų precedentais. Bet vekselių statymas veikia pas mus po karo jau dvidešimt metų. Buvo

⁵ CT 571 str. 5 p.

⁶ TS 42 str.

⁷ TS 42 str.

nustatyti visi lietuviški terminai, prie kurių pripratome, su kuriais susigyvenome. Tuo tarpu naujieji statymai vėl veda visai nauj terminų. Viename nedideliame statyme pavartota 34 nauji terminai, antrame 37.

Jeigu šio terminų pakeitimo reikalauja kalbos švarumas — jokia aukščiau per sunki. Tačiau projekto gamintojai padarė visai nepakeičiamą naštą. Vienas iš šių terminų nepaaiškintas — o tai apsunkina terminus suprasti net ir tuo atveju, jei žinome žodį pradedame vartoti kaip terminus technicus. Bet jei visai naujai nukalamas žodis — statymo teksto aiškinimas virsta spėjimu. Pvz., iš žodžio „tvarkyti“ padarytas žodis „tvarkoti“ — ką jis reiškia?

Nauji terminai Vekselių statyme:⁸

12 str. perrašas nes lyginis

perrašas dalinis

perrašas tuštinis

13 str. perrašininkas

naudininkas

priimtis

laikytojas

turtas

41 str. efektyvinis mokymas užsienio pinigais

taikinamoji teisena

43-2-p nepriimtinas vekselis

46 str. atgręžtinis vekselis

perpirklinis mokestis(?)

pristatytinis vekselis

54 str. pratasa

55 str. užstojimas

užstojijimas

56 str. užstojamasis priimimas

užstotinai priimti

57 str. užstojamoji priimtis

užstojamasis mokymas

61 str. užstojamoji išmoka

63 str. paskesnieji perrašininkai

74 str. palauktinė diena

77 str. palikmuo

tuštinis saktims vekselis

78 str. vekselio vizavimas

83 str. dalinis priimtis

⁸ V2 619/4388 nr.

- 88 str. praturt jimas
praturtas
- 89 str. šaukiamoji teiseną
- 95 str. statym sankarta
- 96 str. tr ktinos formos pasižad jimas

Nauji terminai eki statyme:⁹

- 3 str. tvarkomosios l šos
sakmus susitarimas
tvarkoti
- 4 str. priimamasis pažym jimas
patvirtinamasis pažym jimas
perrašininkas
- 5 str. laikytinis ekis
naudininkas
- 6 str. laikytojas
tur tojas
- 15 str. nes lyginis perrašas
tuštinis perrašas
dalinis perrašas
- 19 str. nenutr kstama perraš eil
- 21 str. laikytinis ekis
perrašomasis ekis
- 24 str. perrašas
pristatomasis laikas
nedatinis perrašas
- 35 str. perraš eil s tvarkingumas
- 36 str. efektyvinis mok jimas
- 37 str. skersuotinis ekis
skersuoti
skersinys
bendrinis skersavimas
specialinis skersavimas
- 40 str. atsiskaitymo r mai
- 57 str. statymin diena
teismin diena
palauktin diena
- 60 str. pareigonis
- 62 str. išmoka

³ V2 619/4387 nr.

- 65 str. praturt jimas
praturtas
- 66 str. tvarkojamos l šos
- 67 str. šaukiamoji teiseną
- 71 str. statym sankarta

Jei šie terminai negali b ti aiškinami statymo tekste, kad ir daroma tai retkar iais statymuose, tai vis d lto gali b ti kitokiu b du paaiškinti. Tenka apgailestauti, kad staigos, paruošusios statym , nepa-ruošia paaiškinam j rašt . O paaiškinamieji raštai kartais esti b tini statymo tekstui suprasti.

Laikantis dargi tos nuomon s, kad statymo aiškinimas t ra staty-turinio k limas aikšt n, o ne statymo leid jo valios, vis d lto paaiški-nimo raštas yra b tinas, kad ir norint vien tik išaiškinti dedam j st-ym pagrindan nauj s vok turin bei t s vok ribas.

Be paaiškinamojo rašto statymas negali b ti visai suprstas, tad to-kio rašto paruošimas turi b ti pripažintas b tinu. Be tokio rašto staty-mas negali b ti laikomas baigtas, o darbas visai atliktas.

II

KODIFIKACIJOS STAIG ORGANIZACIJA

Kodifikacijos darbas aukš iau nurodyta prasme tur t pereiti per dvi, taip pasakius, staigas: intelektualin centr ir darbo centr , kurie, tur dami skirtingus uždavinius, tur t ir skirting organizacij .

Intelektualinis centras tur t b ti iniciatorius atliekam j darb ir nustatin ti, kurie darbai tur t b ti atlikti pirmiau, kurie paskiau, kok darb tenka kiekvienu atveju atlikti: kodifikacij , unifikacij , sulietu-vinim ir t.t., nustatyti atliekam darb medžiag bei metodus, žodžiu, duoti tiems darbams krypt .

Pagaliau vienas iš svarbi intelektualinio centro uždaviniai yra tik-rinti, ar darbas iš tikr j atliekamas: ar darbas dirbamas ir ar laikomasi tos linkm s, kaip intelektualinio centro nusistatyta. O baigus darbo centrui savo darb , intelektualinis centras tur t tikrinti ir ži r ti, ar visas darbas atliktas, kad neb t toki atsitikim , kaip su Teis. Santv. statymu, Veks. statymu ir eki statymu.

Šioji organizacijos dalis tur t b ti prie Teisingumo Ministerio, kuris vadovaut intelektualinio centro darbams, derindamas juos su Vyriau-syb s nusistatymu.

Intelektualinis centras tur t susidaryti iš vis esan i Lietuvoje teisinink grupi atstov : teisi fakulteto, teismo, advokat ros.

S visai apolitin darb dirbant, negalima apenkti n vienos iš nurodyt j grupi — t grupi teisininkai, teisyb , gal kiek ir savotiškai prieina prie atskir teis s klausim , ta iau šis individualumas negal t b ti kli tis bendram darbui, net gal jis b t kaip tik ir naudingas darbo visašališkumui.

Kiekvienai teisinink grupei tur t atstovauti ne mažiau kaip du žmon s. Teisi fakultetui atstovauja dekanas ir svarstomojo klausimo katedros atstovas.

Ši organizacija gal t tur ti sen pavadinim — „Teisingumo Ministerio Taryba“ — ir susidaryti iš 1-3 Tarybos nari bei juriskonsulto ir aukš iau nurodyt grupi teisinink atstov .

Tokia darbo organizacija gal t tinkamai darb suplanuoti ir j priži r ti.

Nepermanentini statym gaminimas taip pat neišsiver ia be intelektualinio centro, ta iau ten šias funkcijas atlieka atitinkamos Ministerijos.

Ten dažniausiai sprendžiami daug lengvesni klausimai, kurie nereikalauja dideli žini ; tam tikros Ministerijos, gerai pažindamos gyvenimo reikalavimus ir t reikalavim spiriamos, sugeba pagaminti reikalingas normas arba sudaryti tinkamas s lygas joms pagaminti.

Kitas centras — darbo centras — gali b ti sudarytas tik iš tam tikram darbui ty ia parinkt žmoni . Sunku teigti, kad jie tur t b ti profesionalai — statym gamintojai, kurie lygiai s kmingai gal t gaminti bet kur kodeks ar statym . Toki žmoni n ra. Teis s mokslas seniai jau iš j s iš tos faz s, kada gal jo apimti visas teis s šakas vienas žmogus. Tod l žmoni parinkti negalima visiems kodifikaciniams darbams, bet galima vienam kuriam darbui.

Štai kad ir Valstyb s Tarybos kodifikacinis darbas su civiliniu kodeksu. Valst. Tarybos pirmininkas p. Šilingas pažad jo duoti civilin kodeks per 1,5—2 metus. Pra jo jau dukart daugiau laiko nuo ši pažad , bet kodeksas, rodos, toli gražu n ra dar net pus j s.

Nepasisekimo priežast galima b t ži r ti vienu atžvilgiu tai, kad n ra intelektualinio centro, kuris nustatyt darbo s lygas, metodus; antru atžvilgiu — ten darbai iš karto dirbami visi ir nepaisoma specializacijos principo.

Darbo centras gal t b ti pavadintas Kodifikacin Komisija tam tikram darbui atlikti, pvz., Kodifikacin Komisija Civilinio statuto projektui paruošti, Kodifikacin Komisija Baudžiamajam kodeksui paruošti ir t. t.

Darbas Komisijoje tur t b ti atliekamas pagal Teisingumo Ministerio Tarybos nustatytas s lygas.

Ta iau už darbo atlikim ir atlikimo laik atsakomyb ima ne kuris iš valdinink , bet visi komisijos nariai.

III

CIVILIN S TEIS S KODIFIKACIJA

Pereinant prie Civilinio statuto projekto, tenka trumpai peržvelgti didesni kodeks istorij .

Napoleono kodeksas¹⁰

Kai Pranc zijoj vis valdži pa m rankas Napoleonas Bonaparte, noras nuraminti pavargusi revoliucijos metu visuomen pasidar žymus akstinas naujam kodeksui sudaryti. Keturi revoliucijos laik kodeksai nepriimtini buvo Napoleonui; jis tur jo duoti nauj dalyk , sutvirtinti esam pad t , duoti pastovi tvark . Napoleono dekretu 1800.VIII.12 d. buvo steigta kodifikacin komisija naujam kodeksui pagaminti ir tuo pa iu dekretu jis sak (6 str.) kodekso projekt baigti iki t pa i met lapkri io galo, vadinasi, per keturis m nesius. Projektas buvo pagamin-tas nustatytu terminu.

Tas nepaprastai greitas kodekso projekto pagaminimas aiškinamas tuo, kad redaktoriai patys nieko nestudijavo, netyrin jo, tik pasinaudojo tuo, k jau rado gatavo. Kodifikacin Komisija savo darbo pagrindu pa m žymi pranc z romanist darbus, Pothier'o¹¹ ir Domat'o¹².

„Redaktoriai pla iai naudojasi mokslo apdirbta teise. Taip antai bendroji obligacin teis s dalis yra beveik tikslus garsaus pranc z moks-

¹⁰ L. Josserand, Cours de Droit positif Français I, 1938, 20—37 psl. Prof. A. Janulaitis — Napoleono Teisynas, 89—117; A. Curti — Frankreichs Privat und Handelrecht, 1—4 psl., 1934 m.; Prof. Juškevi ius — Napoléon na popriš e graždanskago pravovedenija i zakonodatelstva, 7—11 psl., 1905 m.

¹¹ Pothier, Robertas Juozas (1699—1772.III.2 d.), Pranc zijos teisininkas, teis jas ir profesorius Orleane. Jo veikalas „Traité sur les obligations“ 1760 buvo vienas iš veikal , kuris kil s autoriui atidžiai išstudijavus rom n teis ir papro i teis bei „teisingum “ (prigimtoji teis), kuris tur jo ypatingos reikšm s bei takos, rašant Code civil. Be to, autorius paraš daug kit veikal , iš kuri tenka nurodyti: „Pandectas Iustiniani in novum ordinem digestae“, 1748—1752, „Coutume d'Orléans“ 1760, „Traité du contrat de change“, 1763, „Traité sur différentes matières de droit civil“, 1773, „Traité de la procédure civil et criminelle“, 1778, „Traité du domin propriété“, „Traité de la communauté“, 1819. Be to, yra nauji vis P. veikal leidimai, Bugnet (1845—1846) su palyginimais, su kodeksu „Oeuvres annotées et mises en conciliation avec la code“ 1861.

¹² Domat, Jan (1625—1696), pranc z teisininkas, palik s daug darb , plaiais filosofiniais pagrindais bando nustatyti bendrus teis s principus. Tur jo didel s takos teis s moksl išsivystymui ir praktikai Pranc zijoje. Svarbiausieji veikalai: „Les lois civiles dans leur ordre naturel“, 1689—1694, „Le droit naturel“, 1689—1694, „Le droit public“, 1697.

lininko Pothier'o veikal atvaizdas. Atsižvelgta ir Domat'o veikalus. Ši literatūra yra kaip ir paaiškinamasis raštas kodeksui¹³.

Kodifikatoriai „kiekvienai leidimo daliai pasirinko rimiausi medžiag, geriausiai pritaikytą tam vaidmeniui, kuris jai skirtas vaidinti, dažnai remdamiesi garsiuoju teisininku (jurisconsulte) Pothier, kuris buvo, anot sigal jusios ir tikslios formulės, „paprastasis vis Civilinio kodekso redaktorius vadovas“. Dažnai jie persispausdindavo pažodžiui arba beveik pažodžiui ištisus posakius (passages) iš Pothier'o veikal, kurie buvo parašyti paprasta, tikslia ir gryna kalba. Tai yra formos ypatumai, kurie per jo m s Civilin kodeks . Jie didžiai prisidėjo prie kodekso tobulumo ir prie patvarios takos, kuri jis turėjo ir kuri turi tikiu krašt ¹⁴.

Redaktoriams pabaigus dirbti, projektas buvo atiduotas svarstyti teismams bei vairioms valstybės staigoms: kad jis sigaliot kaip statymas, tos staigos turėjo pripažinti statymo projektą vykusi.

Napoleonas pats domėjosi kodekso gaminimu ir dalyvavo projekte svarstant Valstybės Tarybos (Conseil d'état) 57 posėdžiuose iš 102, kurie buvo skirti kalbamajam projektui svarstyti¹⁵.

Charakteringa dar, kad Napoleonas rado reikalą, jog Civilinio kodekso darbas būtų žinomas visuomenei ir kad būtų rašomi tikslūs (žodiškai) gin protokolai ta tvarka, kuria ginai jo, ir privert spausdinti tuos protokolus kasdieniniame laikraštyje *Moniteur Universel*¹⁶.

statym leidžiamasis organas buvo tuo metu labai nepaslankus ir sudėtingas organas, kuris reikalavo didesnio kiekvieno klausimo paruošimo, tad ir statymas, greitai kodifikacinės komisijos paruoštas, nors ir energingai Napoleono rankos stumiamas, vos 1804.III.20 d. gįjo statymo galios.

Tokiu būdu visas Nap. kodek. kodifikacijos darbas užmūno nuo pradžios (1800.VIII.12 d.) iki galo (1804.III.20 d.) pusketvirtą metų.

Vokiečių Civilinis kodeksas (BGB)¹⁷

Vokiečių Civilinis kodeksas buvo pagamintas labai atsargiai, išnagrinėta daug klausimų, bet tai pareikalavo nepaprastai daug darbo ir laiko.

¹³ Prof. Trepicini, *Graždanskoje Pravo*, t. I, 191 m., 14 psl.

¹⁴ L. Josserand, *Cour de droit civil*, I, 1938. 31 psl.

¹⁵ Juškevičius, *Ibid.* 13.

¹⁶ Juškevičius, *Ibid.* 12.

¹⁷ F. Stier-Somlo, *Handwörterbuch der Rechtswissenschaft*, I Band, 839 psl., *Bürgerliches Gesetzbuch*; F. Schlegelberger, *Rechtsvergleichendes Handwörterbuch*, I Band. 28 psl., *Deutsches Reich*; Brenhöft- *Das Bürgerliche Gesetzbuch für das Deutsche Reich*; I. Köhler, *Bürgerliches Recht*; V. K. Šepas, *Vokiečių pilietinis teisės kodeksas* k. ryba, „Teisė“, 37 nr.

1873.XII.20 d. buvo vykdytas Vokiečių Imperijos konstitucijos pakeitimas. Buvo leista Imperijai išplėsti statymų leidžiamąją galią visais civiliniais teisės sritimis. Iki minėtojo konstitucijos pakeitimo Imperijos statymų leidžiamoji galia siekė tik tas kurias šios teisės sritis.

Paruošiamojo statymo komisija 1874.IV.15 d. pristatė Sjungos Tarybai savo nuomonę civilinio kodekso darbų tvarkos reikalu.

Sjungos Tarybos 1874.VII.2 d. buvo paskirta civiliniam kodeksui pagaminti komisija, kuri susidėjo iš 11 teisininkų.

Komisija pradėjo dirbti tik paįmetę IX.17 d. Jos darbo eiga nebuvo žinoma, nes komisija norėjo, kad jos darbai būtų išskelti visuomenei tik tada, kai jie bus baigti.

O jei kas atsitiktinai ir buvo žinoma, tai tik dėl stokos diskretiškumo.

Įaugdi paįios komisijos ir jos darbų nepopuliarumo bei vienašališkumo priežastis.

Kadangi komisija buvo visai pasišalinusi nuo visokių, tai neturėjo santykių su gyvąja visuomene ir su teisininkų korporacija. Ji nepastebėjo bedirbdama, kokie vyko socialiniuose santykiuose pakeitimai ir kokie iškilo susiję su jais reikalavimai teisei. Dėl to visas darbas nuo visai netikra vąga. O darbas buvo atliktas nepaprastai didelis, surinkta buvo plačiausia istorinė medžiaga.

Penki redaktoriai septynerius metus ruošė savo pasiūmtas atskiras projekto dalis. Tik 1880 metais komisija pradėjo derinti tuos projektus vienam kodeksui. Šis darbas truko dar šešerius metus. O iš viso komisijos darbas truko 13 metų ir 4-riems mėnesiams.

Ilgai lauktas darbas pagaliau pasirodė, ir iš karto sutiko jį didelė ir karšta kritika, kuri palietė iš vis pusių kodeksą,

„Projektas turėjo teisės vadovų lio pobūdį, o ne kodekso“¹⁸.

„Tai yra mažas Vindšeidas“ — der kleine Windscheid¹⁹.

„Komisijos projektas iš jo labai nepatenkinamas, negyvas, bespalvis, abstraktinis, beveik nesuprantamas“²⁰.

Štai koks kalbėjo kritika, kuri paragino sudaryti naują kodekso komisiją. 1891.XII.4 d. buvo sudaryta iš 22 žmonių nauja komisija, visai kitu pobūdžiu, ne kaip pirmoji.

Komisija susidarė iš gyvenimo žmonių, kurie visai nebijojo savo darbui viešumo. Kiekvienas, kas norėjo, galėjo gauti žinią apie kodekso

¹⁸ Brenhöft, ibid.

¹⁹ Windscheid, Bernhard (1817—1892). Garsus teisininkas, profesoriavęs vairiuose vokiečių universitetuose, redakcinis komisijos narys (1874—1883), autorius žinomo vadovo: Lehrbuch des Pandektenrechtes (1862—1870). Be to, Windscheidas išleido su yra „Die Lehre des römischen Rechts von der Voraussetzung“ (1850), „Die Actio des römischen Zivilrechts von Standpunkt des heutigen Rechts“ (1856), „Die Actio Abwehr gegen Th. Mucher“ (1857), „Wille und Willenserklärung“ (1878).

²⁰ J. Köhler, Bürgerliches Recht.

projekt , ir tuo b du naujoji komisija, nešusi naujos dvasios ir gyvumo visai nevykus projekt , pavert j priimtinu projektu. 1895 metais projektas liko perduotas S jungos Tarybai, kuri 1896 metais j pri m , o 1896.VIII.18 d. kodeksas jau buvo paskelbtas, ir prad jo veikti nuo 1900.I.1 d.

domu,- kad visos pirmam projektui pasirodžius kritikos pastabos buvo surinktos vien šeši tom rinkin ir atidžiai panaudotos antrosios kodifikacin s komisijos.

Nuo pradžios darb (1873.XII.20), iki kodeksas prad jo veikti (1900. I.1 d.), pra jo daugiau kaip dvidešimt šešeri metai.

Šveicarijos Civilinis kodeksas (ZGB)²¹

Berno Prof. Eugenijus Huberis yra išleid s keturi tom veikal : Šveicarijos Civilin s teis s sistema ir istorija (1886—1893).

Šis veikalas sudaro Šveicarijos Civilinio kodekso pagrind .

Visos Šveicarijos bendrai civilinei teisei išleisti reik jo konstitucijos pakeitimo. 1898.XI.13 d. vyko bendras viso krašto balsavimas, kuriuo buvo priimtas statymas apie suteikim S jungai teis s išleisti bendr vi-sai Šveicarijai Civilin kodeks .

Remiantis šiuo statymu, buvo išrinkta kodifikacin komisija iš 31 nario. Ji prad jo dirbti. Pirmininkavo profesorius E. Huberis, kuris su-ged jo jau 1900 metais sudaryti Šveicarijos Civilinio kodekso projekt ²².

Projektas visais balsais buvo priimtas 1907.XII.10 d. S jungos Ta-rybos ir sigaliojo kaip statymas 1912.1.1 d.²³

Prof. Huberio išrinkimas komisijos pirmininku neapvyl ; jis pasi-rod tur s puik stili ir mok s net sunkiai manomas mintis išreikšti paprastai, aiškiai ir gražia forma. Ši ypatyb gavo ir Šveicarijos kodek-sas: jis paprastas, aiškus ir graži turi form .

Tokiu b du visas Šveic. Civ. kodekso projektas už m nuo pra-džios (1898.XI.13 d.) iki gijimo statymo galios (1907.XII.10 d.) kiek daugiau kaip 9 metus, o iki veikimo (1912.1.1 d.) kiek daugiau kaip 13 met .

²¹ Dr. P. Tuot, Das neue Recht, 1912, 6—12 psl., Schweiz. Rechtsvergleichendes Handwörterbuch — 223 psl., K. M. Varsavskij, Sveicarskoje Grazdanskoje Ulozenije, 1915 m. Ot perevodcika I—III, Iz objasnitelnoj zapiski k projektu Sveicarskago Grazdanskago Ulozenija.

²² Egger, Schweizerisches Zivilgesetzbuch — Das Personenrecht, 1911 m., XIV, XVII psl., Rechtsvergleich. Handw. Egger Schweiz., 223 psl.

²³ Tuot, Ibid., 11 pst.

Rus Civilinio kodekso projektas²⁴

Rusijos Civilinis teisės kodifikacijos darbai buvo pradėti, išleidus Caro sakymus 1882.V.12 ir 26 d.

Kodifikacijos komisija pradėjo darbą nuo sistematizacijos statymo medžiagos, kuri buvo išmityta viariose Rus Imperijos statymų rinkinio vietose: Civil. statymai turi vos 2334 str., o kitose vietose daug daugiau, nes iš viso priskaitoma apie 12.000, net 16.000 str., kurie liečia civilinį teisę. Taip pat reikėjo sistematizuoti juridinį literatūrą. Toliau išsiaiškino, kad reikia apdirbti paprastesnę teisės medžiagą. Pagaliau leido svetimi šali svarbesni kodeksai bei statymų vertimus. Kodifikacijos darbo pagrindu buvo paimtas Vok. Civ. kodeksas (BGB), nors tai ir yra slepiama²⁵, nes rašydama kiekvieną straipsnį, komisija nurodo visur senus statymus bei teismų praktiką.

Darbas buvo baigtas 1906 metais; projektas vis dėlto neįgyjo statymo galios, nes kritika sutiko jį labai nepalankiai. Projektas buvo laikomas nevykusiu.

Viena projekto dalis — obligacinė teisė — buvo teikta Rus Parlamentui (Dumai), tačiau ir čia jis nevirto statymu, kad ir nebuvo atmestas.

Žymus Rusijos teisininkas Spasovičius taip pasakė apie šio kodekso tragediją:

„Katilinė mesta geležies, vario, aukso, ketaus. Po to išvis jį krauto purto katilė. Girdėti bildesys, skambėjimas, o naugio lydinio vis nėra ir tiek, nes lydinui reikia aukštos temperatūros, idėjų pagyvėjimo, dvasios pakilimo“²⁶.

Visur darbas pagrindu paimti tam tikri anksčiau atlikti darbai (Potier'o, Vindšaido, Huberio veikalai), ir kodifikaciniame komisijai darbas buvo tolyn anksčiau atlikto darbo; čia matyti prisitaikymas vienu atžvilgiu prie krašto reikalavimų, kuriems skiriamas kodeksas, o antru atžvilgiu — prie naujų teorinių reikalavimų.

Žymi kiekvieno civilinio kodekso dalis sudaro nusistojusios normos, kuri istorija prasideda romėnais laikais ir kurios jau romėnais buvo pripažintos ir apdirbtos. Naujais laikais jos buvo receptuotos daugelio Europos kraštų. Toji dalis visuose kodeksuose yra pastovi dalis, ji skiriasi juose tik savo forma arba išreiškimu. Nenorėčiau būti blogai suprastas. Toli gražu nemanau, kad viskas, ką paliko romėnams civilinis teisės srityje, yra šventa, kad tai *ratio scripta*. Manau tik, kad romėnams civilinis teisės lobynas dėl jo milžiniškos indėlio, kuriuo mes naudojame iki

²⁴ Saatiškievičius, Graždanskoje Uloženiye, projekt. Priedislovi e.

²⁵ Sinajskij, Russkoje Graždanskoje Pravo, 1917 m., 26 psl.

²⁶ Spasovičius, Zastolnyja rie i 49.

šiol, ir j sukurtos normos dar per ilgus amžius bus gyvojo vandens versm .

Nap. kodeks. autoriai nesidrov jo t darb šiai daliai „paimti iš žinomo pranc z prieš revoliucinio meto mokslininko Pothier'o, nesikreipdami nei tiesiog rom n , nei savo teis s versmes. Net kai kurie Pothier'o žodžiai ir ištisi posakiai pateko Nap. kodeks . Tuo galima išaiškinti, kod l pirmiesiems projekto autoriams pavyko per taip trump laik (4 m n.) pagaminti statymo projekt ²⁷.

Kit kodekso dal paprastai sudaro moderniosios teis s medžiaga, lie ianti visus klausimus, rom n neišspr stus ir ne visai gerai išspr stus, kuriais r pinasi dabartin civilin teis . Toji dalis, kai kuri mokslinink pasteb jimu, yra žymiai mažesn , kaip pirmoji dalis.

Pastarosios dalies normose randamos ir normos, skiriamos išspr sti tam tikriems klausimams, lie iantiems ypatybes to krašto, kuriam skiriamas kodeksas.

Intelektualini j g neturtingi kraštai neturi reikalo pirmosios kategorijos normas naujai redaguoti bei kodifikuoti. Net Pranc zija Nap. kod. metu išsivert be to darbo.

Antrosios dalies norm kategorija, kuri lie ia ypatingus krašto reikalus, aiškus dalykas, tur t b tinai b ti kiekviename kodekse iš naujo gaminama arba perkelta iš anks iau veikusi tame krašte sen kodeks . Bet tos „moderniosios“ normos tur t b ti patikrintos, ar n ra jau pasenusios.

Bet jei ir šioji norm kategorija imama iš patikrint versmi , pvz., iš gero, nepasenusio kodekso, tai šis darbas taip pat netur t b ti labai didelis, netur t užimti daug laiko.

Šioj dalyj darbo patikrinimas gal t b ti atliktas ne tik j gomis to krašto, kuriam kodeksas taikomas, bet ir j gomis mokslinink to krašto, iš kur imamas tas kodeksas.

Taigi, išvadoje tenka pasakyti, kad greitesni ir geresni rezultatai galima pasiekti, pa mus savo darb pagrindu geriausi j iš veikian i civilini kodeks , j sulietuvinus ir pritaikius m s krašto reikalams.

Pvz., m s kodekso darbams visai tikt priimti pagrindu Šveic. Civ. kodek. (ZGB).

Šveic. kod. specialistai gal t pad ti, kaip ekspertai, orientotis toj moderniojy kodekso dalyj, o kodifikacijos staigos gal t atlikti vis reikaling darb .

Pavesti Civ. kodeks redaguoti kodifikacijos staigoms bei naujai gilintis visus civilin s teis s klausimus — reikšt sileisti labai ilg darb , kur viena karta vargu atlikt . O tr kstant Lietuvoj gerai kvali-

²⁷ Gojevinskij, Kurs Graždanskago Prava, 1892-3 m., 73 psl.

fikuot toj srityj darbuotoj , galima abejoti, ar tas darbas apskritai mums veikiamas.

Lietuvos Civilinio kodekso darbams pad j pagrindu ZGB, dar gal tume daug laim ti kitu atžvilgiu: prad dami darb , tur tume vis literat r apie š kodeks , gal tume tikrinti ir Šveicarijos teism sprendimus bei j aiškinimus atskir statym , gal tume pasinaudoti j mokslinink patarimais, kaip pataisyti paaišk jusius to kodekso silpnumus.

Pagaliau tur tume kur si sti tobulintis tos srities moksle jaun j Universiteto personalo kart .

Pagaminimui naujo kodekso Lietuvai galima b t paaukoti ir labai daug laiko ir, atvirkš iai, tik tiek, kiek reikia specialiajai, Lietuvai skirtai, norm daliai apdirbti. To patogumo netur tume, jei imtume gamininti vis kodeks : tokiu b du kodeks gaminant gal t jo sulaukti gal tik busimoji karta.